

УДК 373.2.015.3-053.2/.4

DEVELOPMENTAL LIVING SPACE AS A SET OF CONDITIONS NEEDED FOR THE PROGRESSIVE DEVELOPMENT OF YOUNG CHILDREN IN THE PRESCHOOL EDUCATION INSTITUTION**РОЗВИВАЛЬНИЙ ЖИТТЄВИЙ ПРОСТІР ЯК СУКУПНІСТЬ УМОВ ПРОГРЕСИВНОГО РОЗВИТКУ ДІТЕЙ РАНЬОГО ВІКУ У ЗАКЛАДІ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ**

Serheieva V.F. / Сергєєва В.Ф.

с.р.с., ас. проф. / к.п.н., доц.

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-0800-3401>

Lesya Ukrainka Volyn National University,

Lutsk, av. Liberty, 13, 43025

Волинський національний університет імені Лесі Українки,

м. Луцьк, пр. Волі, 13, 43025

Анотація. В публікації підіймається актуальне питання створення розвивального життєвого простору для дітей раннього віку у закладі дошкільної освіти. Серед умов, що забезпечують розвивальний життєвий простір та сприяють усебічному розвитку дитини раннього віку в умовах ЗДО, названо й охарактеризовано такі: педагогічна компетентність вихователів та їхня професійна відповідальність, сприятлива атмосфера, організація цілеспрямованих форм і видів життєдіяльності дитини, створення безпечного середовища для регулярної фізичної активності дітей, активізація їхньої власної свідомості та самостійності.

Ключові слова: діти раннього віку, заклад дошкільної освіти, розвивальний життєвий простір, умови усебічному розвитку дитини.

Abstract. The article highlights the topical issues of creating a developmental living space for young children in a preschool education institution. The following conditions are emphasized and characterized as significant ones for providing valuable developmental living space and contributing to the all-round development of a young child in the preschool education institution: pedagogical competence of educators and their professional responsibility, a favorable friendly atmosphere, organization of appropriate forms and models of child's life, creation of a safe environment for children's regular physical activity, activation of their self-consciousness and independence.

Keywords: young children, preschool education institution, developmental living space, conditions for comprehensive development of a child.

Вступ

Питання освіти дітей дошкільного віку, що ініційовані у таких нових державних документах, як Закон України «Про дошкільну освіту» (2016), концепція «Нова українська школа» (2018) та Базовий компонент дошкільної освіти – Державний стандарт дошкільної освіти України (2021), є стратегічними питаннями всієї вітчизняної системи освіти. Дошкільне дитинство – це той життєвий фундамент, на якому зростає нація, формується її ідентичність, духовні й фізичні сили та можливості особистості. Зокрема, у програмі «Дитина» (2016 р.) йдеться: «Дитинство є незабутнім, швидкоплинним, неповторним та найважливішим етапом людського життя. Загальновідомо, що п'ятдесят відсотків здібностей, необхідних для навчання, розвиваються у перші чотири роки життя людини...» [1, с. 3].

Сучасні цивілізаційні процеси істотно змінюють феномен дитинства. Інформатизація суспільства, розвиток ІТ-технологій вносять свої корективи у розуміння суспільних цінностей і визначення пріоритетів, а це в свою чергу впливає на організацію життєдіяльності дітей, трансформує дитинство. А, отже, ми можемо говорити про те, що дитинство є не тільки природний процес, а й соціальний і культурний здобуток.

Основний текст.

В оновленому варіанті програми «Дитина» (2020 р.) акцентовано на такому: оскільки сучасним дітям притаманна доволі рання інтелектуалізація, тому одним з головних завдань закладу дошкільної освіти має бути створення позитивного, динамічного освітньо-виховного простору для оптимізації творчого потенціалу вихованців [2, с. 7].

2021 року вийшла друком інноваційна програма освіти дітей раннього та дошкільного віку «Освіта і піклування / Education & Care», яка є частиною освітньої системи і містить: «Моніторинг особистісного розвитку дитини», «Орієнтовне щоденне планування», методичні рекомендації та дидактичні матеріали. У вступному слові до програми зазначено, що ранній вік є стартовою платформою для подальшої освіти упродовж життя, першою обов'язковою сходинкою в системі неперервної освіти, фундаментом формування людського капіталу нашої країни [3, с. 2].

У 1965 році на Міжнародному симпозіумі з вікової фізіології була прийнята фізіологічна періодизація, яка виділяє сім періодів розвитку в дитинстві і юнацтві.

Згідно цієї періодизації, *раннє дитинство – вік від 1 до 3 років*. Основними характеристиками цього віку є такі: дитина починає самотійно діяти (наприклад, стояти, ходити, вмиватися, одягатися, їсти). Ідентичність дитини на цій стадії може бути позначена формулою: «Я сам» і «Я – те, що я можу». Розумна дозволеність сприяє становленню автономії дитини. У цей період дитина виявляє особливу пізнавальну активність. Саме ранній вік є унікальним і визначальним для всього подальшого розумового, фізичного, мовленнєвого й емоційного розвитку дитини. У перші три роки життя відбувається становлення функціональних систем, формування вищих коркових функцій у результаті взаємодії дитини з навколишнім середовищем.

Відтак, важливим завданням сучасного закладу дошкільної освіти (ЗДО) є створення розвивального життєвого простору, зокрема для дітей раннього віку, який би забезпечував ефективний всебічний розвиток малюка.

Питання створення розвивального простору (середовища, довкілля) у закладі дошкільної освіти досліджувались у працях таких науковців, як Г. Беленька, А. Богуш, Л. Ворона, Н. Гавриш, Г. Григоренко, І. Іваніщева, О. Кошіль, Л. Лохвицька, О. Низковська, Н. Погрібняк, Н. Ященко та ін.

У методичних документах у галузі дошкільної освіти **розвивальний життєвий простір** закладу дошкільної освіти трактується як забезпечення сукупності умов, атмосфери, яка є найсприятливішою для прогресивного розвитку свідомості та поведінки дитини дошкільного віку. Розвивальними слід вважати умови, які підживлюють природні сили дитини, сприяють реалізації

нею своїх потенційних можливостей, збагачують знанням основ філософії життя та практичними навичками вдосконалюють їх, забезпечують усвідомленість, культурність, міцність; позитивно впливають на становлення особистісного досвіду, формують реалістичні образи світу, елементарну систему морально-духовних цінностей; корисні гармонійному розвитку, базуються на знанні вікових та індивідуальних можливостей вихованців [1].

Відповідні умови життєдіяльності дитини якнайкраще сприятимуть розвитку, зокрема, тих базових якостей, можливостей і компетентностей дитини, які мають бути сформовані до 3-х років: рухова компетентність; взаємодія з дорослим; практичні цілеспрямовані дії; предметна ігрова діяльність, концентрація уваги на самостійній грі; уміння сприймати предмети і явища навколишньої дійсності, усвідомлення зв'язків між ними; опанування елементарних навичок самообслуговування; вияв фантазії, вияв певних емоцій та почуттів тощо. Тобто, простір, що оточує малюка, має стати джерелом збагачення його діяльності і первинного життєвого досвіду.

У закладах дошкільної освіти діти раннього віку можуть перебувати у таких вікових групах:

- від 2 місяців до 1 року – перша група раннього віку,
- від 1 року до 2 років – друга група раннього віку,
- від 2 до 3 років – перша молодша група.

Стрімкість фізичного, психічного і особистісного розвитку дитини і її виключна залежність від дорослого, яка проявляється в їхній безпосередній і опосередкованій предметом взаємодії, обумовлює високу значимість педагогічної компетентності вихователів та їхню величезну відповідальність за результати як спонтанного, так і цілеспрямовано організованого виховання і навчання малюка, що ми визначаємо як необхідну умову розвитку дитини.

Педагогу, який приступає до роботи з дітьми раннього віку, необхідно мати уявлення про психолого-педагогічні особливості й можливості їхнього розвитку; про сутність, цілі та завдання освіти дітей, способи їх реалізації; про сучасні вітчизняні й зарубіжні педагогічні теорії та технології освіти дітей перших трьох років життя; вміти аналізувати і обґрунтовано вирішувати різні ситуації, що виникають в практиці роботи з дітьми даної вікової групи тощо.

Дитина раннього віку дуже емоційна. Її емоції та поведінка не стійкі: сміх змінюється плачем і навпаки. У поведінці дітей 2-х і особливо 3-х років мають місце специфічні негативні прояви або характеристики, названі «семисузір'я симптомів» (сім зірок симптомів) (термін Л. Виготського). Ступінь прояву даних симптомів у різних дітей виявляється по-різному і багато в чому обумовлюється особливостями їхнього найближчого соціального оточення. Тому надзвичайно важливим є створення сприятливої, доброзичливої атмосфери у груповому середовищі, що забезпечить формування у малюків позитивного емоційного настрою.

Звертаючись до організації роботи з маленькими дітьми у ЗДО, необхідно зазначити, що формами життєдіяльності дитини в умовах розвивального життєвого простору, зокрема, першої молодшої групи, можуть бути ігрова діяльність, гімнастика, інтегровані заняття, прогулянки, проектна діяльність,

побутові вправління, загартувальні процедури тощо. Такі види діяльності мають проводитись системно і систематично, бути комплексними і відповідати індивідуальним особливостям дітей. В цілому ж вони будуть позитивно впливати на фізичну, емоційну, інтелектуальну та духовну сфери особистості дитини раннього віку, що також ми трактуємо як умову прогресивного розвитку дитини.

Особливим завданням вихователя та умовою розвитку дитини раннього віку має стати організація безпечного середовища для регулярної фізичної активності (ігрової, гімнастичної, побутової, естетично-творчої), а також забезпечення пильного нагляду за ходом її виконання з метою запобігання травматизму дітей.

Головним елементом нового педагогічного мислення сьогодні стає гуманізація. Її здійснення пов'язане з переглядом всіх компонентів освітнього процесу, в центрі якого стоїть розвиток дитини. На зміну цінностям навчання дитини приходять цінності її розвитку і саморозвитку, що передбачають набуття нею відповідних життєважливих компетентностей.

Формування у дітей необхідних компетентностей відбувається на основі їхньої свідомості, активності, самостійності і творчості, тобто через розвиток емоційно-ціннісного ставлення до окремої компетентності, забезпечення сформованості відповідних знань та застосування цих знань на практиці у формі оволодіння навичками. Про це йдеться, зокрема, у інноваційній програмі освіти дітей раннього та дошкільного віку «Освіта і піклування». У документі названо такі складові формування компетентності: Я хочу це робити (бо мені цікаво, важливо...) – емоційно-ціннісне ставлення. Я знаю, як це робити (бо мені розповіли, показали, а я слухав/слухала і дивився/дивилася, адже мені цікаво, важливо), – когнітивна складова. Я можу це робити, коли потрібно, бо вмю це робити (адже мені пропонували це робити, і я пробував/пробувала; мене не сварили за помилки, тому я не боюся пробувати далі; мені допомагали зробити краще, тому я хочу пробувати далі, аби щоразу робити краще й отримувати радість від того, що в мене виходить), – діяльнісна складова [3, с. 23].

Відтак, свідомість, активність, самостійність і творчість також мають забезпечити розвивальний життєвий простір і стати основними чинниками належної життєдіяльності дитини раннього віку в організованому, змістовному середовищі ЗДО. Це дасть змогу розвивати її власні інтереси, певні риси характеру, емоції та почуття; дитина опанує важливі форми і способи діяльності, що є найбільш значущими в епоху раннього дитинства.

Висновки.

Отже, серед умов, що забезпечують розвивальний життєвий простір та сприяють усебічному розвитку дитини раннього віку в умовах ЗДО, слід назвати наступні: педагогічна компетентність вихователів та їхня величезна відповідальність, сприятлива атмосфера, організація відповідних й цілеспрямованих форм і видів життєдіяльності дитини, створення безпечного середовища для регулярної фізичної активності дітей, активізація їхньої власної свідомості та самостійності.

За перші три роки свого життя дитина проходить величезний шлях розвитку. Вивчення закономірностей і факторів, що впливають на розвиток дитини в період раннього дитинства, стане базою для проектування і реалізації педагогічної діяльності, спрямованої на створення умов, максимально сприятливих для прогресивного розвитку кожної дитини.

Література:

1. «Дитина». Освітня програма для дітей від 2 до 7 років. Наук. кер. проекту В.О. Огнев'юк. Автор. кол.: Г. В. Беленька, О. Л. Богініч, Н. І. Богданець-Білокаленко та ін. Київ: Київський університет ім. Б. Грінченка, 2016. 304 с.

2. «Дитина» Освітня програма для дітей від 2 до 7 років. Оновлена. Автор. кол. : Г. В. Беленька, О. Л. Богініч, В. М. Вертугіна та ін. Київ : Принт-медіа, Київський університет ім. Б. Грінченка, 2020. 440 с.

3. Програма освіти дітей раннього та дошкільного віку «Освіта і піклування / Education & Care» / В. А. Воронов, К. В. Ковальчук, Н. В. Піканова, О. Д. Рейпольська, С. О. Сисоєва, К. Ю. Станкевич. Київ: ФОП В. Б. Ференець, 2021. 130 с.

Статья отправлена: 03.02.2022 г.

© Сергеева В. Ф.